

Räägime Lastest

Logiraamat õppeasutustele ning 12–18-aastaste noortega peredele

Tytti Solantaus
2023

Funded by
the European Union

SISUKORD

RÄÄGIME LASTEST (RL) VESTLUS

Tervituskiri

Vestlus: noore igapäevaelu

Tegevusplaan

Räägime lastest võrgustikukohtumine

LISA 1

Noorte heaolu ja arengut toetavad tegurid kodus ja koolis.

LISA 2

Mis on tugevused ja haavatavused?

„Lapsevanem“ tähendab vanemaid ja teisi vanemlikus rollis olevaid hooldajaid, olenemata nende bioloogilisest, sotsiaalsest või õiguslikust taustast. „Noor“ tähistab vestluse keskmeks olevat last. Vestlustes ja võimaluse korral ka elektroonilises logiraamatus soovitame siiski kasutada noore nime.

Täname kõiki peresid, lastehoiu spetsialiste ja koostööpartnereid, kes andsid kommentaare ja tagasisidet logiraamatu varasematele versioonidele ning andsid oma panuse sellesse väljaandesse. Täiendava tagasiside ja kommentaarid saab esitada Tytti Solantausele (firstname.lastname@gmail.com).

Soojad tänusõnad Brad Morganile ja Nitsa Portokallasele Emerging Mindsist Austraalias, kes aitasid autorit inglise keelega ning kohandasid logiraamatut rahvusvaheliseks kasutamiseks.

Pärast seda on tekstis tehtud mõningaid muudatusi ja täiendusi ning autor võtab endale täieliku vastutuse võimalike kohmakuste ja grammatiliste vigade eest ingliskeelses tõlkes.

Tänan Soome Kultuurifondi, kelle Eminentia stipendiumi pälvis Tytti Solantaus.

Logiraamat Räägime lastest ♥ Tytti Solantaus

Logiraamatu Räägime lastest võrgustiku kohtumine ♥ Mika Niemelä ja Tytti Solantaus

Logiraamatule tuleks viidata järgmiselt: Solantaus T. (2023). Räägime lastest: Logiraamat õppeasutustele, kus õpivad 12–18-aastased noored. Turu Ülikool / INVEST

TERVITUS LAPSEVANEMATELE

Hea lapsevanem!

Sind on kutsutud Räägime Lastest (RL) lähenemisel põhinevale vestlusele, mis keskendub sinu noore heaolule. **Tere tulemast!** Siin on lähenemisviisi lühiülevaade, mis loodetavasti vastab sinu küsimustele selle kohta, mis sind ees ootab.

Mis on Räägime Lastest eesmärk? RL töötati välja selleks, et aidata lapsevanematel ja spetsialistidel üheskoos ja last/noort kaasavalt toetada noore heaolu, õppimist ja arengut. RL vestlus aitab luua ühise mõistmise noort puudutavate teemade kohta nii kodus kui ka koolis. Ühise mõistmise pinnalt lepitakse kokku ka edasised tegevused. **Eesmärk on aidata kaasa noore igapäevaelule, soodustada tema heaolu, õppimist ja arengut, ning luua toetav koostöö lapsevanemate, kooli ning spetsialistide vahel.**

Kuidas Räägime Lastest toimib? Alustame praktilise osaga: RL koosneb ühest või kahest vestlusest ja vajaduse korral RL võrgustikukohtumisest. Võrgustikukohtumine tähendab, et isikud, kelle kohalolu lapsevanem oluliseks peab, kohtuvad ja leiavad võimalusi noore toetamiseks. Noore osalemise otsustavad vanemad ja noor. Noori tuleb kohelda võrdsete vestluskaaslastena. Vanemad saavad ka kodus logiraamatu küsimusi arutada ning noore mõtted vestlusele tuua.

RL vestlus keskendub noore igapäevaelule, sest argisuhtlus, -kohtumised ja -rutiin on noore heaolu seisukohast olulised. Lapsevanema(te)l ja õpetajatel on noore ees erinevad kohustused ning noorega erinevad igapäevakogemused. Kui neid jagatakse ning ka noor oma panuse annab, võidavad sellest kõik.

Vestluse käigus selgitavad osalejad välja tugevused ja haavatavused, mis seonduvad noore eluga kodus, koolis ja vabal ajal. Kõigi kogemustesse suhtutakse austusega. See võimaldab väärtustada tugevusi ning leida lahendused haavatavustele. **Igal noorel, kodul ja koolil on tugevaid külgi, mida nad ei pruugi näha ega hinnata.**

Räägime lastest on vahend, mis aitab kodul ja koolil koostööd teha. Samuti loodame, et RL lähenemine aitab lapsevanema(te)l ja õpetajatel hinnata ka kõige väiksemaid asju, mida nad tavalisel päeval noorega koos teevad.

Hakkame siis pihta! Loodan, et sind ootab ees huvitav ja inspireeriv vestlus.

Parimate soovidega

tytti Solantaus

Tytti Solantaus, Turu Ülikool / INVEST, lastepsühhiaater, külalisteadlane ja emeriitprofessor

tytti.solantaus@utu.fi; tytti.solantaus@gmail.com

RÄÄGIME LASTEST (RL) VESTLUS

1. **Tervitussõnad ja osalejate tutvustamine**, eriline tervitus noorele
2. **Lühiülevaade** eesmärkidest ja sellest, mida vestluselt oodata
3. **Konfidentsiaalsus** ning kuidas vestlust vajadusel kooli dokumentides kajastada
4. **Logiraamat ja selle kasutamine**

Logiraamat on sisaldab vestluse raamistikku ja teemasi. Logiraamat on vahend, mille abil selgitada välja ja arutada noorega seonduvaid tugevusi ja haavatavusi kodus ja koolis. Vestluse põhjal koostatakse tegevusplaani. **Logiraamat ei ole hindamisvahend ega ankeet, mida pead täitma.** Räägime Lastest **ei ole** mõeldud selleks, et hinnata lapsevanema(te) või kooli spetsialistide suhtlemisoskust ja -kvaliteeti. Lähenemise eesmärk on mõista noore igapäevakogemusi. **Kui noor vestluses osaleb, tuleb teda kohelda täieõigusliku vestluskaaslasena.**

Lapsevanem(ad) saavad logiraamatu endale ning võivad sellesse märkmeid teha. Logiraamatu võib julgelt koju kaasa võtta, et arutletud teema uuesti läbi vaadata ning sellest vestelda. Eriti kasulik on, kui kodus vesteltakse planeeritud tegevustest ning sellest, kuidas kogu pere saab neis kaasa lüüa. Noorte heaolu ja arengut toetavad tegurid on loetletud Lisas 1.

5. Tugevused ja haavatavused (vt ka Lisa 2)

Tugevus: valdkond pereelus või kodust väljas (päevahoid, kool, vaba aja veetmise keskkond), kus noorel läheb hästi. Sealhulgas on igapäevased tegevused nagu koos veedetud aeg ning tegevused sõprade ja kogukonnaga.

Haavatavus: valdkond pereelus või kodust väljas (kool, vaba aja veetmise keskkond), mis võib tekitada noorele probleeme, kui midagi ette ei võeta, või mis on juba murettekitav ning vajaks lisatähelepanu ja -hoolt.

VESTLUS: NOORE IGAPÄEVAELU

1. Sissejuhatav vestlus

Pereliikmetele: kas soovid midagi enda kohta jagada?

Noorele: kas soovid midagi enda kohta jagada?

Õpetajale: kas soovid jagada midagi enda ja kooli kohta?

Mida tundsid vestlusele tulles?

NOOR

1. Noore uudishimu, kujutlusvõime ja õppimisrõõm

Arutage, mis noort huvitab ning millest ta tahaks rohkem teada saada. Näiteks arvutimängud või nende väljamõtlemine sõpradega, looduse uurimine, mootorrattad, kunst, mis tahes. Kuulake ja küsige lisaküsimusi!

Noor

Tugevus Haavatavus

Lapsevanemad

Tugevus Haavatavus

Õpetaja

Tugevus Haavatavus

2. Noore heaolu, tuju ja energia

Noorele: Kuidas sul läheb, kas sa oled terve olnud? Kuidas kirjeldaksid oma meeleolu ja energiat?

Mida teised ütleksid?

Mis võib noore meeleolu ja energiat mõjutada? Mida oled ise märganud?

Noor

Tugevus Haavatavus

Lapsevanemad

Tugevus Haavatavus

Õpetaja

Tugevus Haavatavus

3. Mured noore pärast

Kas sa oled muretsenud selle pärast, kuidas asjad sinu elus lähevad või kuidas sa ennast tunned?

Mida teised ütleksid?

Kas sa oled abi otsinud ja saanud? _____

Noor

Tugevus Haavatavus

Lapsevanem(ad)

Tugevus Haavatavus

Spetsialist

Tugevus Haavatavus

NOOR JA KOOL

4. Osalemine ja kuuluvustunne koolis

Arutage, kuidas noor ennast kooli suhtes tunneb. Kas õpetajad ja kaaslased austavad ja aktsepteerivad noort sellisena nagu ta on? Kas ta tunneb end osana oma õpirühmast? Kas ta on pühendunud õppimisele ja kodutööde tegemisele? Kas ta annab oma panuse koolis toimuvatesse tegevustesse? Kas noorel, kes läheneb kooli lõpetamisele, on tulevikuplaane?

Noor	Tugevus ☐	Haavatavus ☐
Lapsevanem	Tugevus ☐	Haavatavus ☐
Õpetaja	Tugevus ☐	Haavatavus ☐

Noore vähene osalus koolis võib olla tingitud paljudest teguritest, millest kolm levinumat on järgmised:

1. Noor on teistsugune õppija, tal on õpiraskusi või ta on klassikaaslastest andekam.
2. Klassis esineb diskrimineerimist ja kiusamist või on noor selle sihtmärk.
3. Kodul ja koolil on erinevad vaated noorte kasvatamisele, koolile ja kooli eesmärkidele.

5. Saavutused koolis

Noor	Tugevus ☐	Haavatavus ☐
Lapsevanem	Tugevus ☐	Haavatavus ☐
Õpetaja	Tugevus ☐	Haavatavus ☐

Kui õppemeetodid ja -tugi ei ole kooskõlas noore vajaduste ja õppimisviisidega, arutage vajalikke meetmeid tegevusplaanis. Võib juhtuda, et noore võimeid ei arendata piisavalt – olgu noor siis õpi- või muude raskustega (nt vaimse tervise küsimused) või erakordselt andekas.

6. Tugiisik koolis

Noorele: Kas koolis on täiskasvanu(d), kelle poole saab vajadusel pöörduda?

Noor	Tugevus ☐	Haavatavus ☐
Lapsevanemad	Tugevus ☐	Haavatavus ☐
Õpetaja	Tugevus ☐	Haavatavus ☐

Kodu ja kool

7. Igapäevased tegevused kodus ja koolis

Järgnev vestlus puudutab igapäevaseid tegevusi, mis leiavad aset nii kodus kui ka koolis.

Igapäevastele tegevustele ei pöörata palju tähelepanu, ehkki just need moodustavad argielu selgroo. Igapäevased tegevused on iga päev uued. Kui oleme õnnelikud ja täies elujõus, teeme argitegevusi naeratusega. Kui oleme stressis, tulevad pinge ja ärrituvus peaaegu kohe esile ka igapäevategevustes ja neid ümbritsevad õhkkonnas. See kehtib nii kodu, kooli, täiskasvanute kui ka noorte puhul. Igapäevased tegevused on olulised meile kõigile.

Koduga seotud teemades peegelduvad asjaolud, millel on mõju ka noore koolipäevale. Soovitame arutada teemat ühteaegu nii kodu kui ka kooli seisukohast. Sama teema võib olla ühes keskkonnas haavatavus ja teises tugevus. Kui noor ja täiskasvanud ei nõustu üksteisega, märkige mõlemad arvamused.

Kuidas kulgevad igapäevased tegevused kodus ja koolis?

Kas need lähevad enamasti sujuvalt või tekitavad mõned ka lahkarvamusi või konflikte?

	Kodu	Kool
Kodust lahkumine ja kooli minek	Tugevus ☐ Haavatavus ☐	Tugevus ☐ Haavatavus ☐
Riietusega seotud probleemid	Tugevus ☐ Haavatavus ☐	Tugevus ☐ Haavatavus ☐
Söömine ja söögiajad	Tugevus ☐ Haavatavus ☐	Tugevus ☐ Haavatavus ☐
Koolitunnid	Tugevus ☐ Haavatavus ☐	Tugevus ☐ Haavatavus ☐
Üleminek ühelt tegevuselt järgmisele	Tugevus ☐ Haavatavus ☐	Tugevus ☐ Haavatavus ☐
Mäng, kehaline aktiivsus ja tegevused vabas õhus	Tugevus ☐ Haavatavus ☐	Tugevus ☐ Haavatavus ☐
Rahaga seotud küsimused	Tugevus ☐ Haavatavus ☐	Tugevus ☐ Haavatavus ☐
Koolist lahkumine ja kojutulek	Tugevus ☐ Haavatavus ☐	Tugevus ☐ Haavatavus ☐
Ekraaniaeg, sotsiaalmeedia	Tugevus ☐ Haavatavus ☐	Tugevus ☐ Haavatavus ☐
Ööpäevarütm, piisav uni ja puhkus	Tugevus ☐ Haavatavus ☐	Tugevus ☐ Haavatavus ☐

8. Noore mõistmine (vt Lisa 2)

Noore üldise olukorra mõistmine aitab lapsevanema(te)l ja spetsialistidel noorega parimal võimalikul viisil suhelda. Tegevusplaani lõigus kaalutakse võimalikke tegevusi ning lepitakse neis kokku.

a. Kas koolis on midagi, mis võib mõjutada noore heaolu ning mida lapsevanem ja spetsialistid peaksid noorega suheldes arvestama?

Näiteks koolikiusamine, rassistlikud või muud äärmuslikud hoiakud, korratu klass, mitmed asendusõpetajad, kaugõppeks töövahendite puudumine, kurnatuse õhkkond õpetajate seas jne.

Noor	Tugevus ☐	Haavatavus ☐
Lapsevanem	Tugevus ☐	Haavatavus ☐
Õpetaja	Tugevus ☐	Haavatavus ☐

b. Kas väljaspool kooli on noore elus midagi, mida lapsevanem ja spetsialistid peaksid noorega suheldes arvestama?

Näiteks kiusamine väljaspool kooli/internetis, töövahendite või rahuliku ruumi puudumine kodutööde/distantõppe jaoks, lapsevanema(te) ja pere stressirohke olukord, kurnatuse õhkkond kodus jne.

Noor	Tugevus ☐	Haavatavus ☐
Lapsevanem	Tugevus ☐	Haavatavus ☐
Õpetaja	Tugevus ☐	Haavatavus ☐

Kuidas läks teie arvates kodu ja kooli küsimuste arutamine? Kas see oli kasulik või võib-olla ebamugav?

9. Kuidas suhtud koostöösse ja suhtlemisse küsimustes, mis on seotud noorega?

Noor	Tugevus ☐	Haavatavus ☐
Lapsevanem(ad)	Tugevus ☐	Haavatavus ☐
Õpetaja	Tugevus ☐	Haavatavus ☐

10. Kuidas suhtud koostöösse ja suhtlemisse üldisemates küsimustes?

Kodu	Tugevus ☐	Haavatavus ☐
Kool	Tugevus ☐	Haavatavus ☐

NOOR JA SOTSIAALNE ELU

11. Sõbrad, huvid ja tegevused vabal ajal

Noorelt võib näiteks küsida: kas soovid natuke kirjeldada, mida sulle meeldib vabal ajal teha?

Noor

Tugevus Haavatavus

Lapsevanemad

Tugevus Haavatavus

Õpetaja

Tugevus Haavatavus

12. Sotsiaalsed olukorrad laiemas kontekstis, näiteks koolis

Noorelt võib näiteks küsida: kuidas sa üldiselt õpetajate ja teiste õpilastega läbi saad?

Milline on õhkkond koolis? Kas on lihtne uute inimestega tutvuda ja sõpru leida või on see keeruline?

Kas koolis on kiusamist, diskrimineerimist või negatiivseid hoiakuid ja käitumist?

Kas oled sellist käitumist kogenud? Aga mõni sinu sõber? Mida sa sellistes olukordades teed?

Millised tegurid võivad mõjutada suhtlemist sotsiaalsetes olukordades?

Noor

Tugevus Haavatavus

Lapsevanemad

Tugevus Haavatavus

Õpetaja

Tugevus Haavatavus

13. Erimeelsused ja konfliktid kodus, koolis ja sõpradega

Kuidas erimeelsused tekivad? Mis erimeelsuste puhul juhtub? Kas keegi (sealhulgas täiskasvanud) on kaotanud kontrolli ning rünnanud kedagi verbaalselt või füüsiliselt? Kui see on juhtunud, tee tegevusplaani märke, et meenutada probleemiga tegelemise vajalikkust.

Noor

Tugevus Haavatavus

Lapsevanemad

Tugevus Haavatavus

Õpetaja

Tugevus Haavatavus

14. Tähtsusetlik sotsiaalne võrgustik

Kas sa kuulud mõnda sotsiaalsesse gruppi, näiteks sõprade rühma, jalgpallimeeskonda või koori?

Kas on täiskasvanuid, kellega sulle meeldib aega veeta (nt sugulased, naabrid)? Kas oled osa mõnest muust sotsiaalsest grupist?

Noor

Tugevus Haavatavus

Lapsevanemad

Tugevus Haavatavus

Õpetaja

Tugevus Haavatavus

Kaks teemat veel, enne kui tegevusi planeerima hakkame!

15. Kas oleme midagi unustanud – kas on veel rõõme või muresid, mida me pole puudutanud?

Noorele: kas on juhtunud midagi toredat, millest me pole veel rääkinud? Kas on midagi, mis on juhtunud või mis on sind häirinud, millest me pole veel rääkinud? Olgu asi siis suur või väike. Lapsevanematele ja õpetajale: mida teie arvate?

Noor

Lapsevanem(ad)

Õpetaja

Rõõm

Tugevus

Tugevus

Tugevus

Mure

Haavatavus

Haavatavus

Haavatavus

16. Eesmärgid ja ideed seoses noore kasvatamisega kodus ja koolis

Kodu ja kooli ideed ja eesmärgid noore kasvatamisel tõenäoliselt erinevad teineteisest. Näiteks koolis on olulisteks eesmärkideks õpioskused ja sotsiaal-emotsionaalsed oskused, eriti klassiruumis ja rühmades.

Noortel endil võivad olla nendes küsimustes väga erinevad seisukohad. Selles väga olulises vestluses võivad esile kerkida nende endi eesmärgid ja mõtted ning erinev kultuuritaust.

Näited tugevustest: eesmärgid ja mõtted on sarnased või täiendavad teineteist; eesmärkides ja mõtetes esineb erinevusi, kuid need ei ole omavahel vastuolus.

Näited haavatavustest: mõned või kõik eesmärgid ja mõtted on omavahel vastuolus.

Noor

Lapsevanem(ad)

Õpetaja

Tugevus Haavatavus

Tugevus Haavatavus

Tugevus Haavatavus

Tegevusplaan

Millistele tugevustele ja haavatavustele soovid tegevusplaanis keskenduda ja miks?

Kavandage täpsed ja konkreetsed tegevused, lähtudes osalejate võimalustest ja vahenditest ning spetsialisti tööülesannetest. Abimaterjalina kasutage **Lisa 1, mis räägib noore heaolu ja arengut toetavatest teguritest**. Samuti kaaluge, kas vaja on lisaressursse ning kas kokku tuleks leppida võrgustiku kohtumine.

Tugevuste suhtes lepivad pooled kokku järgmises tegevusplaanis:

Kodus
Koolis
Vabal ajal
Lisaressursid? Milleks ja kellelt?

Haavatavuste suhtes lepivad pooled kokku järgmises tegevusplaanis:

Kodus
Koolis
Vabal ajal
Lisaressursid? Milleks ja kellelt?

Kui võrgustikukohtumist pole vaja korraldada, **jätkake lõiguga „Kohtumise lõpetamine“**.

Kui võrgustikukohtumine on vajalik, hakake seda planeerima ning naaske pärast lõiku **„Kohtumise lõpetamine“**.

Kohtumise lõpetamine

Kuidas läks tegevusplaani ühine koostamine?

Mida arvad RL-st tervikuna / siiani (kui võrgustikukoosolek on alles ees)?

Kas see oli sulle abiks? Kuidas?

Kas esile kerkis midagi probleemset, millest soovid rääkida?

Autori soovitus: Arutasite mitmeid erinevaid teemasid ning teil ei olnud aega kõigil põhjalikult peatuda. Soovin, et kui tahate midagi edasi arutada, prooviksite seda teha või looksite võimaluse vestluse jätkamiseks. Loodame, et RL on hüppelaud huvitavatele vestlustele lapsevanemate, noorte ja õpetajate vahel.

Pea meeles: RL lähenemist võib korrata igal ajal, eriti kui perekonnas, koolis või sõprussuhetes toimuvad muutused, mis võivad noore heaolu ohustada. Initsiatiiv võib tulla õpetajalt, lapsevanemalt ja loomulikult ka noorelt endalt.

Aitäh kõigile!

Planeerime Räägime Lastest võrgustikukohtumist

1. Selgita kohtumise ülesehitust.
2. Osalejad lepivad kokku vestluse teemades, valivad asjakohased tugevused ja haavatavused ning lepivad kokku, kes teemasid tutvustab (sageli lapsevanem(ad), kui nad sellega nõustuvad). Samuti lepitakse kokku, milliseid teemasid pere ei soovi arutada.
3. Osalejad selgitavad välja, millised inimesed võiksid kohtumise eesmärkidele kaasa aidata, ning lepivad kokku nende kutsumises. Pidage meeles ka noore enda tugiisikuid.
 - a. Valitud tugevused ja haavatavused, vajadusel ka teised teemad

 - b. Kohtumise toimumisaeg, keda kutsutakse ja kes kutsub

 - c. Koosoleku kuupäev ja kellaaeg _____
4. Kui noort ei ole praegu kohal, kutsuge ta võrgustiku kohtumisele. Selgitage noorele, mida ja miks plaanitakse ning kes kohtumisel osalevad. Paluge noorel soovitada, kes võiks kohtumisel osaleda. Kui noor ei soovi osaleda, selgitage hiljem, **mida ja miks otsustati ning kaasake ta tegevusplaani elluviimisse**. Samuti saab noor saata vestlusele oma ettepanekud selle kohta, milliseid tegevusi kavasse lisada. Mõnes riigis, näiteks Soomes, on noort inimest puudutava võrgustikukohtumise toimumiseks vaja noore inimese teadlikku nõusolekut. Seadused on riigiti erinevad.

1. Lapsevanem(ad) ja/või kooli spetsialist **tervitavad** osalejaid. Sissejuhatus.
2. Kohtumise läbiviija kirjeldab **kohtumise ülesehitust ja selleks tehtud ettevalmistusi**.
3. Pereliikmed ja/või kohtumise läbiviija (vastavalt kokkuleppele) kirjeldavad **kohtumise põhjuseid ja tegevusvaldkondi**.
4. **Vestlus. Kaasake noor vestlusse võrdse osalejana.**
 - a. Küsimuste ja seisukohtade selgitamine
 - b. Ideed, kuidas iga punktiga jätkata
 - c. Pange ideede põhjal paika konkreetsed tegevused ning leppige nendes kokku.
5. Koostage kirjalik **kokkuvõte (vormi leiad järgmiselt leheküljelt), kus on kirjas iga osaleja kokkulepitud tegevused**. Kasutage selleks tahvlit või projitseerige meemespa seinale. Osalejad ja nende kokkulepitud tegevused on loetletud allpool olevas vormis. Tavaliselt algab plaan spetsialistidest, neile järgneb pereliikmete sotsiaalne võrgustik ja seejärel perekond. Nii saab pere planeerida oma tegevusi nii, et need oleksid kooskõlas üldise pingutusega. Kui seda nõutakse, võib järjekorda ka muuta. **Kui perekond sellega nõus on, antakse kokkuvõtte kohtumise lõpus kõigile osalejatele.**
6. **Leppige kokku järelkohtumine.** Soovitame korraldada vähemalt ühe järelkohtumise, et osapooled saaksid väljendada, millised edusammud on toimunud, ja otsustada, kas uus kohtumine on vajalik. Leppige kokku järelkohtumise kuupäev, kellaaeg ja osalejad.
 - a. **Järelkohtumine järgib ülaltoodud ülesehitust.** Alustage lühikese ülevaatega noore olukorrast ning rääkige, kas plaanid viidi ellu. Mida kasulikke õppisite tegevusplaan elluviimisel tuleviku jaoks? Kui seda nõutakse, kirjutage uus kokkuvõtte selle kohta, mida osalejad otsustavad järgmisena teha.
 - b. Kohtumiste arv ja sagedus sõltub üldisest olukorrast. **Kui protsess on pikem, moodustavad kohtumised noore ümber usaldusväärsed tugisambad.**
7. Koosoleku läbiviija teeb kokkuvõtte, jagab seda osalejatega, tänab ning kuulutab kohtumise lõppenuks.

*Kokkuvõtte vorm

Räägime Lastest võrgustikukohtumine: _____ (kuupäev)

Teemad (nt 1–3)	1. teema: 2. teema: 3. teema:	Järelkohtumise kuupäev
Osalejad	Nõustun tegema järgmist (kindel tegevus):	Millal (nt kuupäev, kellaeg)?

NOORTE HEAOLU JA ARENGUT TOETAVAD TEGURID KODUS JA KOOLIS

1. **Pereliikmete vahel on soojad ja hästi toimivad suhted. Noort väärtustatakse ning peetakse oluliseks pereliikmeks.** Pere suhtleb sugulastega (kui see on võimalik) ning võtab ette ühiseid tegevusi peresõpradega.
2. **Noorel on meelepärased hobid ja sõbrad.** Tegevused on asjalikud ning pakuvad ka füüsilist koormust ja vabas õhus liikumise võimalust. Noorel on koolis sõpru ning ta tunneb, et kuulub koolikaaslaste hulka. Täiskasvanud on noore asukohast huvitatud ja teadlikud.
3. **Lapsevanemad hoolivad noore olukorrast koolis,** huvituvad sellest, kuidas koolipäev möödus, vestlevad kodustest ülesannetest ja sellest, mida noor õpib, toetavad, kui miski tundub raske ning tähistavad noore saavutusi.
4. **Õpetajate suhe noorega on positiivne ja toetav.** Noor tunneb, et õpetajad hindavad, mõistavad ja toetavad teda ning on tema käekäigust huvitatud. Noore saavutusi märgatakse ka siis, kui need on väikesed. Raskuste korral võib noor abi küsida, seda saada ning ta tunneb end toetatuna.
5. **Igapäevaelu kodus ja koolis toimib võimalikult hästi.** Sinna kuuluvad argitegevused ja -suhtlus alates hommikustest tegevustest kuni õhtuste tegevuste, une ja puhkuseni. Noor on teadlik reeglitest kodus ja koolis. Noorel on oma ülesanded, mida täita ja mille üle uhke olla.
6. **Noore tavaline päev** sisaldab rõõmu, saavutusi ja olukordi, kus noor tunneb end meeldivana, väärtustatuna ja erilisena. Need tunded põhinevad sellel, kuidas täiskasvanud noort vaatavad, nende näoilmetel, žestidel ja hääletoonil ning sellel, kuidas täiskasvanud kuulavad ja vastavad, kui noorel on midagi öelda. Rolli mängib ka see, kuidas täiskasvanud räägivad noorest siis, kui teda kohal ei ole. See kehtib nii kodu kui ka kooli kohta.
7. **Kui kodus, koolis või vaba aja veetmise keskkonnas on probleeme,** aidatakse noorel toimuvat mõtestada ning olukorraga toime tulla.
8. **Osalus ja kuuluvustunne koolis.** Noor on motiveeritud kooli minema ning õpetajad ja klassikaaslased väärtustavad teda.
9. **Noore tundeid, meeleolu ja käitumist mõistetakse.** Kodu ja kool teevad koostööd, et noort rasketel aegadel toetada, ning rõõme ja õnnestumisi tähistatakse üheskoos.
10. **Isegi kui noorel on probleeme,** ei tembeldata teda murelapsiks.
Mõistetakse järgmist:
 - a. Kõik probleemid, mis noorel võivad olla, **ei määratle noort ega tema tulevikku.**
 - b. Negatiivsed märkused **mõjutavad noore kohtlemist,** õppimist ja arengut.
 - c. **Noore elus esinevad probleemid ja nendega toimetulek on tingitud erinevate tegurite koosmõjust.** Seda on võinud mõjutada ka täiskasvanud.
11. **Noore vanematest ja perekondlikust taustast** räägitakse koolis lugupidavalt ja soojalt ning samasugust austust näidatakse üles ka **kodus õpetajatest rääkides.** Noor tunneb, et koolis mõistetakse ja austatakse kõiki erinevusi, mis puudutavad noort ennast või tema perekonda. Noor tunneb end nii kodus kui ka koolis turvaliselt ja usaldavalt.
Lapsevanema ja õpetaja vahel on hea koostöö. Iga noor peab tundma, et täiskasvanud tema elus teevad koostööd ja austavad üksteist. Eriti oluline on see noortele, kellel on raskusi.

Mis on tugevused ja haavatavused?

1. **Tugevus:** RL lähenemises tähendab tugevus midagi, mis toimib noore igapäevaelus hästi. Kui räägime noore päevast, loeme vastust „ma usun, et see läheb normaalselt“ tugevuseks. Tugevuste alla lähevad ka olukorrad, mis suurendavad rõõmu ja naudingut. **Tugevustele keskendumine on oluline kõigile, kuid veelgi enam neile, kes seisavad silmitsi katsumustega. Sellistel juhtudel annavad tugevused ning nende edendamine tunnistust vastupidavusest.**
2. **Haavatavus.** RL lähenemises tähistab haavatavus olukorda, mis on probleemne või võib hiljem probleeme põhjustada, kui midagi ette ei võeta. Haavatavused tekivad sageli siis, kui muutus noore keskkonnas puudutab noore elu eriti tundlikku valdkonda.
3. **Tugevused ja haavatavused ei ole omased noorele endale.** Need tulenevad noore ja keskkonna vastastikusest mõjust. Noorte temperament ja käitumine erinevad ning noored ei tekita probleeme tahtlikult. Sellegipoolest võib keevaline iseloom põhjustada raskusi, kui keskkond seda soodustab. **Tavaliselt näitab haavatavus seda, et noore ja keskkonna sobivuses on probleem.** Seetõttu on oluline mõista, et haavatavus ei tähenda probleemi noores endas ning et ka täiskasvanutel võib olukorrale mõju olla.

EU4Health

Projekti number: 101101249

Co-funded by the European Union

Funded by the European Union under the EU4Health Programme (EU4H)-Grant Agreement N°: 101101249. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or European Health and Digital Executive Agency (HADEA). Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.